

Dorota Kornas, Grażyna Gunia

WYBRANE ASPEKTY INTEGRACJI DZIECI Z WADĄ SŁUCHU W MASOWEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ

We współczesnych kierunkach rozwoju pedagogiki specjalnej wymienia się m.in. system integracyjny, jako jedną z form i sposobów dydaktyczno-wychowawczego zaspokajania potrzeb ludzi niepełnosprawnych. Włączenie dzieci i młodzieży specjalnej troski w nurt życia ludzi pełnosprawnych, pozwala dostrzec i zrozumieć kalectwo przez ogół społeczeństwa. Pobyt dziecka niepełnosprawnego wśród rówieśników pełnosprawnych likwiduje u niego zahamowania, lęki i stresy. Ostateczny zaś cel integracji to udział dzieci specjalnej troski w życiu społecznym: w pracy, w zabawach, w sporcie, w nawiązywaniu przyjaźni ze środowiskiem ludzi pełnosprawnych.

System integracyjnego kształcenia i wychowania został zatwierdzony w Polsce w 1983 roku. Ale już wcześniej, bo w latach 60-ych mieliśmy do czynienia z nauczaniem dzieci specjalnej troski w szkołach masowych.

System ten przewiduje wychowanie dziecka już w wieku przedszkolnym. Wtedy bowiem kształtuje się osobowość jednostki, jej stosunek do samej siebie, do otaczającego świata.

Ważne jest, że: "integracyjny system kształcenia i wychowania polega na maksymalnym włączeniu dzieci i młodzieży z odchyleniami od normy do zwykłych szkół i placówek oświatowych, umożliwiając im - w miarę możliwości - wzrastanie w gronie zdrowych rówieśników" (Hulek 1980, s. 492).

Aby realizacja systemu integracji przyniosła spodziewane rezultaty należy stworzyć po temu optymalne warunki. Istotne jest tutaj zapewnienie specjalistycznych pomocy naukowych, dobranie odpowiednich metod i środków, wreszcie - przygotowanie rodziców, pedagogów i środowiska do tej formy kształcenia. Sposób realizacji owych warunków w systemie integracyjnym jest jednym z zagadnień, które zostaną omówione w niniejszej pracy.

BADANIA WŁASNE

W celu zebrania materiału empirycznego, dotyczącego informacji o funkcjonowaniu klas specjalnych w szkole masowej na terenie Krakowa, wykorzystano

- wywiad z nauczycielami szkoły,
- rozmowy z dziećmi słyszącymi z klas równoległych,
- obserwacje dzieci słyszących i z wadą słuchu podczas wspólnych zajęć i przerw lekcyjnych.

Wywiad z nauczycielami dotyczył zagadnień metodyczno-organizacyjnych działalności klas specjalnych.

Rozmowy z dziećmi słyszącymi miały dostarczyć informacji o ich postawach wobec niesłyszących, natomiast obserwacja - dodatkowych danych o współdziałaniu tych dzieci w czasie wspólnych kontaktów.

Badania stanowią kontynuację wcześniejszych penetracji w tej dziedzinie - badań integracji dzieci niesłyszących ze słyszącymi na terenie przedszkoli masowych Krakowa.

Badania przeprowadzono na terenie Szkoły Podstawowej Nr 16 w Krakowie, gdzie w 1981 r. utworzono I klasę dla dzieci z wadą słuchu (następne oddziały powstawały w kolejnych latach). Badaniami objęto 49 dzieci słyszących z klas VI i VII oraz nauczycieli klas specjalnych.

Na podstawie informacji uzyskanych od nauczycieli stwierdzono, że integracyjnym systemem nauczania objęto

dzieci z ubytkiem słuchu w granicach 60 - 80 dB. W szkole funkcjonują klasy: III, V, VI, VII, z których każda liczy po 8 osób.

Uczniowie poszczególnych klas utrzymują kontakt z poradnią dla dzieci z wadą słuchu i poradnią wychowawczo-zawodową. Poradnie te zapewniają specjalistyczną opiekę medyczną, psychologiczną i logopedyczną.

W klasach specjalnych pracują osoby z wyższym wykształceniem z zakresu surdopedagogiki. Tylko niektóre przedmioty, np.: język rosyjski czy geografia, prowadzone są przez nauczycieli ze szkoły masowej. Dzieci niesłyszące realizują program szkoły normalnej, który tylko w wybranych aspektach jest dostosowany do ich możliwości, poprzez posługiwanie się specjalnymi metodami nauczania. Oprócz przedmiotów objętych programem masowej szkoły podstawowej dzieci niesłyszące uczestniczą w lekcjach rewalidacji indywidualnej. W jej skład wchodzi typowe ćwiczenia dla dzieci z wadą słuchu, które doskonalą technikę wymowy, a mianowicie:

- ćwiczenia oddechowe,
- ćwiczenia usprawniające motorykę narządów artykulatoryjnych,
- ćwiczenia artykulacyjno-głosowe,
- ćwiczenia słuchowe,
- ćwiczenia słownikowe,
- ćwiczenia ogólnorozwojowe.

Nauczyciele korzystają na lekcjach ze środków dydaktycznych, którymi są w dużej mierze pomoce wykonane własnoręcznie. Brakuje natomiast pomocy specjalistycznych i środków finansowych na ich zakup, mimo że są one niezbędne w nauczaniu dzieci z wadą słuchu. Klasy specjalne dysponują aparaturą: stacijną typu "Stecor", analizatorem mowy, amplifonem, adapterem i magnetofonem. Każde dziecko posiada także indywidualny aparat słuchowy. Szkoła boryka się jednak z trudnościami lokalowymi, co uniemożliwia m.in. swobodne i optymalne wykorzystanie aparatury.

Dla rodziców uczniów niesłyszących z klas młodszych organizowane są lekcje pokazowe. Po ich zakończeniu nauczyciel prowadzi dyskusję, która - w założeniu - ma ukierunkować pracę rodziców z dziećmi w domu. Ta świadoma i ścisła współpraca rodziny dziecka dotkniętego wadą słuchu z pedagogami pozwala na uzyskanie dobrych wyników w zakresie nau czania mowy i kształtowania wiadomości i umiejętności z poszczególnych przedmiotów.

Przedstawione wyżej warunki, niezbędne do funkcjonowania integracyjnego systemu kształcenia dzieci niesłyszących w masowej szkole podstawowej, oceniono jako pozytywne.

Rozmowy z dziećmi słyszącymi pozwoliły na uzyskanie informacji odnośnie ich stosunku do uczniów głuchych. Stosunek jednostek zdrowych do osób niepełnosprawnych - niesłyszących - przejawia się w ich postawach. Mogą one przybierać postać pozytywną - akceptującą i negatywną - odrzucającą oraz obojętną. Wyniki badań dotyczących postaw uczniów słyszących wobec niesłyszących zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1

Postawy uczniów słyszących
wobec ich rówieśników niesłyszących

Postawa	Badani uczniowie		Badani uczniowie z kl.			
			VI		VII	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
akceptująca	35	72	10	42	25	100
odrzucająca	-	-	-	-	-	-
obojętna	14	28	14	58	-	-
Razem	49	100	24	100	25	100

Z tabeli 1 wynika, że wśród badanych osób przeważa postawa akceptująca dzieci z wadą słuchu (72%). Nie zanotowano postawy odrzucającej. Zaobserwowana pełna akceptacja dzieci niesłyszących przez uczniów z kl. VII wynika m.in. z prawidłowo i systematycznie przeprowadzanych w tej klasie pogadanek na temat celowości integracyjnego systemu kształcenia. Należy również stwierdzić, że różnice w postawach wśród uczniów z kl. VI i VII mają przyczyny w niewłaściwie prowadzonej pracy wychowawczej, braku odpowiedniego przygotowania merytorycznego kształtującego pozytywną postawę wobec osób niepełnosprawnych, z którymi istnieją bezpośrednie kontakty.

A oto kilka wypowiedzi badanych uczniów, którzy określili swoją postawę jako akceptującą lub obojętną:

"Myślę, że dzieci głuche cierpią z tego powodu, że nie mogą słyszeć i normalnie się z nami porozumieć. Choć to kalekie dzieci, a są koleżeńskie i przyjacielskie".

"Trzeba im pomóc, gdyż głuchota uniemożliwia porozumiewanie się za pomocą słuchu".

"Jest mi żal dzieci, które nie słyszą".

"Nie utrzymuję kontaktu z nimi, bo są kłótlivi i nerwowi".

"Myślę, że dla głuchych powinno się zrobić osobną szkołę".

"Są mi obojętni".

Integracyjny system kształcenia dzieci z wadą słuchu sprzyja ich kontaktom ze środowiskiem słyszących. W tabeli 2 przedstawiono dane dotyczące częstotliwości kontaktów uczniów słyszących z ich rówieśnikami niesłyszącymi.

Z tabeli 2 wynika, że dzieci te w 39,8% spotykają się rzadko. Odnotowano również przypadki codziennych spotkań (36%), które zajmują drugie miejsce w częstotliwości kontaktów. Rozbieżności owe zależą w dużej mierze od harmonogramu zajęć i faktu zamieszkiwania dzieci w odległych dzielnicach Krakowa lub poza jego granicami. Badania pozwoliły

Tabela 2

Częstotliwość kontaktów dzieci słyszących
z dziećmi niesłyszącymi

Częstotliwość kontaktów	Badani uczniowie		Badani uczniowie z kl.			
			VI		VII	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
codziennie	18	36	7	29	11	44
1-2 razy w tygodniu	7	14	2	8	5	20
rzadko	19	39,8	11	47	8	32
nigdy	5	10,2	4	16	1	4
Razem	49	100,0	24	100	25	100

stwierdzić, że do najczęstszych form kontaktów uczniów słyszących z ich niesłyszącymi rówieśnikami należą:

- wspólne gry i zabawy,
- rozmowy (na temat nauki, "różne tematy"....),
- wspólne wycieczki, wyjścia do kina,
- spotkania na korytarzu, w stołówce, na religii.

Z punktu widzenia rehabilitacji osób z wadą słuchu te wzajemne kontakty wzmacniają motywację interesujących nas dzieci do porozumiewania się słownego i sprzyjają spontanicznemu rozwojowi mowy ustnej.

Stwierdzono bowiem, że dominującą formą komunikowania się osób badanych jest porozumiewanie się językowe - słowne. Badani zaznaczyli, że porozumiewają się "normalnie" z kolegami niesłyszącymi, a jedynie mówią wolniej, wyraźniej i głośniej. 66% badanych stwierdziło wręcz, że uczniowie z wadą słuchu mówią dobrze i dlatego nie ma trudności w nawiązywaniu z nimi rozmowy. Jest to fakt sprzyjający funkcjonowaniu integracyjnego systemu kształcenia osób niepełnosprawnych.

Analizując dalsze informacje uzyskane podczas rozmów z dziećmi słyszącymi należy omówić problem ich zainteresowania się zagadnieniami głuchoty. Stwierdzono, że 25% dzieci słyszących nie posiada żadnych wiadomości na ten temat. Natomiast u 75% badanych zaobserwowano duże zainteresowanie omawianym problemem. Świadczą o tym m.in. następujące wypowiedzi:

- "głuchota polega na uszkodzeniu ucha środkowego",
- "słuch można stracić pod wpływem choroby",
- "głuchotę mogą spowodować czynniki dziedziczne, wrodzone lub urazy",
- "każdy z nas może być kaleką - utracić słuch".

Z dotychczasowych doświadczeń Szkoły Podstawowej Nr 16 w Krakowie, w której funkcjonują integracyjne formy kształcenia i wychowania dzieci z wadą słuchu, wynikają następujące wnioski pedagogiczne:

1. Pozytywnie oceniono stworzenie optymalnych warunków do prawidłowego funkcjonowania częściowej integracji dzieci z wadą słuchu. Kwestią do przedyskutowania jest merytoryczne przygotowanie surdopedagogów do nauczania przedmiotowego w klasach starszych. Program studiów stacjonarnych obejmuje zajęcia fakultatywne z różnych przedmiotów nauczania (np. matematyka, biologia, język polski), które zapewniają kwalifikacje surdopedagoga do nauczania danego przedmiotu w klasach starszych. Natomiast w ramach ustawicznego kształcenia proponuje się studia podyplomowe z zakresu danego przedmiotu.

2. Włączenie dzieci z wadą słuchu w środowisko słyszących rówieśników zapewnia tym pierwszym korzystne warunki do wszechstronnego rozwoju i dobrego funkcjonowania w życiu społecznym.

3. Akceptacja ze strony rówieśników słyszących, przejawiająca się pozytywną postawą wobec dotkniętych wadą słuchu stanowi cenną pomoc w rewalidacji i rozwoju dzieci niepełnosprawnych.

4. W systemie integracyjnym występuje wzajemny wpływ: z jednej strony dziecko niesłyszące nie odczuwa boleśnie swojego kalectwa, jego osobowość kształtuje się bez kompleksów i stresów, z drugiej zaś - dzieci słyszzące przyjmują brak słuchu jako kalectwo, które nie przeszkadza w nauce w szkole masowej i nie dyskwalifikuje jako równorzędnego kolegę

5. Powołując się na wcześniejsze badania można stwierdzić, iż integracyjne kształcenie dzieci z wadą słuchu w wieku przedszkolnym i szkolnym sprawdza się. W dużej mierze zależy to jednak nie tylko od prawidłowego przygotowania metodycznego nauczycieli i zapewnienia optymalnych środków dydaktycznych, ale również od przygotowania środowiska, w którym ma funkcjonować powyższy system.

LITERATURA

- Hulek A., Integracyjny system kształcenia i wychowania, (w:) Pedagogika rewalidacyjna, A. Hulek (red.), Warszawa 1980.
- Larkowa H., Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy, (w:) Pedagogika rewalidacyjna, ibidem.
- Stawowy-Wojnarowska I. (red.), Integracja społeczna głuchych. Wybrane zagadnienia, Warszawa 1983, ODN.
- Gunia G., Kornaś D., Funkcjonowanie grup specjalnych na terenie przedszkoli masowych (w druku).